

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urinbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Qurbonova Marg'uba</i> O'ZBEK TILI VA TIL SIYOSATI: TARIXIY EVOLYUTSIYA VA ZAMONAVIY OMMALASHTIRISH VOSITALARI	13-15
<i>Polvanov Azim Kuchkarovich</i> AMIR TEMUR QO'SHINIDA HARBIY TA'MINOT VA ASKAR SAFARBARLIGINING MANBALARDA YORITILISHI	16-21
<i>Esnazarova Zulfiya Baltashovna</i> QORAQALPOQLARNING SHAHAR MADANIYATI (1873 – 1924)	22-27
<i>Axmedov Shaxzod Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDAGI YOSHLAR TASHKILOTLARI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991 – 2017-yillar)	28-36
<i>Mamajonov Alisher, Alisherov Abduvohid</i> IKKINCHI JAHON URUSHI JANG MAYDONLARIDA ANDIJONLIK RAHBAR XODIMLARINING ISHTIROKI	37-43
<i>Mamasaidov Lutfillo Payzullo o'g'li</i> XALQ TA'LIMI SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA HAMKORLIK ALOQALARI	44-47
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> INNOVATIVE APPROACHES TO URBAN PLANNING AND TOURISM INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN NEW UZBEKISTAN (CASE STUDY OF INDIA'S EXPERIENCE)	48-52
<i>Esanova Nilufar</i> 1991-2024 YILLARDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANOAT SOHASIDA HAMKORLIGI: NATIJALAR VA ISTIQBOLLAR (HINDISTON VA XITOIY MAMLAKATLARI MISOLIDA)	53-56
<i>Abdug'aniyev Bekzod Abduvali o'g'li</i> O'ZBEK XONLIKLARI VA USMONLI DAVLATI HUKMDORI SULTON SULAYMON O'RTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR	57-64
<i>Xudoyberdiyev Axrorboy Nabi o'g'li</i> HUDUDIIY YONDASHUV ASOSIDA YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA	65-70
<i>Zokirjanov Mirzohid Shuxrat o'g'li</i> XIX ASRNING IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARIDA BOKU NEFT SANOATINING ROSSIYA IQTISODIIY HAYOTIDA TUTGAN O'RNINI	71-74
<i>Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA TOSHG'UZOR-BOYSUN-QUMQO'RG'ON TEMIR YO'LINING QURILISHI VA UNING IJTIMOYIY-IQTISODIIY AHAMIYATI	75-80
<i>O'rmonov Husniddin Baxriddin o'g'li</i> ULUG' VATAN URUSHINING DASTLABKI YILLARIDA O'ZBEKISTON SANOATI	81-88

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Urdushev Xamrakul, Sirojiddin Eshanqulov

MEVA-SABZAVOTCHILIK KLASSTERLARI:

EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN RIVOJLANISH 89-98

Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali qizi

MOBIL ILOVALAR ORQALI XIZMAT KO'RSATISH:

QULAYLIKMI YOKI NAZORAT VOSITASIMI? 99-104

Xakkulov Akbar Uralovich

MARKAZIY BANK FOIZ SIYOSATINING BANKLARNING FOIZ RISKIGA TA'SIRI 105-111

Amonov Mehridin Oromiddinovich

TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISHDA RAHBARLIK USLUBI:

AVTOKRATIK RAHBARLAR 112-117

Ismoilova Dilfuza Ibodullayevna

HUDUDLARDA AHOLI SALOMATLIGINI TA'MINLANGANLIK DARAJASINI

BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI 118-125

Yangiboyev Rustam Berdiyarovich

TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI 126-131

Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich

DXSH LOYIHALARIDA INVESTITSION KRAUDFANDING MODELIDAN

FOYDALANISH ORQALI INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISH VA UNI TURISTIK

XIZMATLAR KO'RSATISH SOHASIDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI 132-143

Eshqobilova Nigoraxon, Qurbonova Safiyabonu

DAVLAT BUDJETINING DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING

NAZARIY ASOSLARI 144-150

Umronov Eldorbek Sodirovich

HUDUDLARDA INNOVATSION XIZMATLAR TURLARI RIVOJLANISHINING

EKZOGEN VA ENDOGEN OMILLARI, ULAR TASNIFI VA KO'RSATKICHLARI 151-159

Turgunov Jasurbek, Siddikova Farangiz

OPPORTUNITIES AND PROSPECTS FOR DEVELOPING A GREEN ECONOMY

IN UZBEKISTAN 160-172

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ahmedova Dilrabo

YOSHLARNING MA'NAVIY-AXLOQIY QIYOFASINING SHAKLLANISHIGA TARIXIY

JARAYONLARNING TA'SIRI 173-177

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna

NAQSHBANDIYLIKDAGI MUROSA FALSAFASIGA OID QARASHLARINING

FALSAFIY TAHLILI 178-184

Kurbonaliyev Ural Xatamovich

ZAMONAVIY AXLOQIY INQIROZ SHAROITIDA ABU MUHAMMAD ABDULLOH

DORIMIY MEROSINING YOSHLAR MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHDAGI ROLI 185-189

Soipova Mavjuda Karimjanovna

FAZL IBN AHMAD TA'LIMOTIDA BILISH MASALASI 190-194

<i>Jabborova Saodat Sattorovna</i> MA'NAVIYAT DAVLAT VA JAMIYAT RIVOJLANISHINING ASOSI	195-198
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTER FALSAFIY QARASHLARIDA FRANSIYADA AGRAR MUNOSABATLAR TAHLILI	199-204
<i>Olimova Moxinur Ravshanbek qizi</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA MA'NAVIYATNING O'RNI	205-208
<i>Usarkulov Oybek</i> O'ZBEKISTON VA JANUBIY KOREYA O'RTASIDAGI MADANIY, ILMIY-TEXNIKAVIY ALOQALARNING IJTIMOIIY AHAMIYATI	209-214
<i>Majidov Sodiqjon Sadullayevich</i> IJTIMOIY ZIDDIYATLAR VA IJTIMOIIY FALSAFIY TALQINLAR	215-218
<i>Абдуллаева Икбола Мохировна</i> КНИГА – КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ВИДОВ ИСКУССТВА – ИСКУССТВО СЛОВА	219-226
<i>Yusupova Ranoxon Tolibjonovna</i> MUHANDISLIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY- FALSAFIY OMILLARI	227-230
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> GLOBAL MEHNAT BOZORIDA SOFT SKILLS VA IJTIMOIIY ONGNING STRATEGIK INTEGRATSIYASI	231-235
<i>Rustamov Ramz Rizoqulovich</i> DESTRUKTIV TARG'IBOT TA'SIRIDAN HIMOYALANISHDA TANQIDIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH AHAMIYATI	236-240
<i>Aslanov Said Karimovich</i> TIZIMLI YONDASHUV VA BOSHQARUV FAOLIYATING O'ZORO ALOQADORLIGI	241-244
<i>G'aniyev Elbek Abdizoitovich</i> YOSHLARDA AXLOQIIY INQIROZ KUCHAYISHIDA OMMAVIIY AXBOROT VOSITALARINING ROLI	245-248
<i>Bozarov Dilmurod Mirzarasulovich</i> SINERGETIKANING ONTOLOGIK MUAMMOLARNI HAL ETISHDAGI O'RNI	249-252
<i>Ochilova Nigora Ruzimuratovna</i> GLOBAL MUAMMOLARNI BARTARAF ETISHDA XALQARO KUCHLAR BIRLASHUVINING AHAMIYATI	253-258
<i>Azimov Ozod Mamatkulovich</i> YOSHLARDA EKOESTETIK DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI	259-264
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna</i> TARIXIIY MANBALARDA YOSH MUTAXASSISLARNI RIVOJLANTIRISH HAQIDAGI QARASHLAR	265-271
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Мамбетов Сердар Ахмедович</i> СПОСОБЫ ПЕРЕВОДА РУССКИХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ НА КАРАКАЛПАКСКИЙ ЯЗЫК	272-280

<i>Qurbanova Hilola Maqsadbek qizi</i> PRACTICAL NEEDS' ANALYSIS OF SOME BILINGUAL STUDENTS	281-288
<i>Rakhmonova Yulduz Khusanovna</i> A HETEROGENEOUS LEGACY: EXAMINING HEMINGWAY'S STYLE IN HIS LATER YEARS	289-295
<i>Yakubova Nilufar Egamberganovna</i> ESKI O'ZBEK TILIDA TAF'IL QOLIPLI O'ZLASHMALAR	296-301
<i>Sadullayeva Muxlisa Xamrayevna</i> ZAMONAVIY O'ZBEK HIKOYALARIDA BADIY KONFLIKT MASALASI	302-307
<i>Shomurodova Shahlo, Axmedjanova Farida</i> MARGARET DRABBLING "THE MILLSTONE" ASARIDAGI NOYOB KO'RINISH	308-311
<i>Nazarov Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF THE STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF ENGLISH AND UZBEK WORD COMBINATIONS	312-315
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> HAQORAT VA TAHDIDLAR BILAN BOG'LIQ DA'VOLARNI SUD-LINGVISTIK EKSPERTIZADAN O'TKAZISH ALGORITMI	316-325
<i>Файзуллина Наргиза Дамировна</i> СОВРЕМЕННЫЕ СИНОНИМЫ И ТЕРМИНЫ КОМПЬЮТЕРНО-ИГРОВОГО СЛЕНГА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	326-331
<i>Sodiqova Dinora Ilhom qizi</i> ANALYSIS OF PRINCIPLES OF CONVEYING FEELINGS CONCERNING LITERARY TRANSLATION	332-337
<i>Nazimova Himmatoy</i> "DEV" VA "YALMOG'IZ" OBRAZI ETIMOLOGIYASI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY ILDIZLARI TAHLILI	338-342
<i>Arziqulova Xurshida, Mustanova Shohista</i> SHARQ VA G'ARB DRAMATURGIYASI: MADANIY ALOQALAR VA ILHOM MANBALARI	343-348
<i>Azizova Feruza Rejaveliyevna</i> TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION G'OYALAR VA TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISH ZAMONAVIY TA'LIMNING BOSH STRATEGIYASI	349-353
<i>Agzamova Gulrux Ravshan qizi</i> XITOIY TILIDAGI MUHOJAAT ATAMALARINING UMUMIY VA XUSUSIY BELGILARI	354-358
<i>Sherkulov Sardor Komilovich</i> SOCIAL PROBLEMS IN THE WORKS OF THOMAS HARDY: AN INVESTIGATION OF CLASS INEQUALITY, GENDER AND INDUSTRIALIZATION	359-364
<i>Rasulov Zubaydullo, G'ayratova Oybegim</i> DISKURS — LINGUAPRAMAGMATIK YONDASHUV OBYEKTI SIFATIDA	365-368
<i>Bozorova Umida Qilichovna</i> BADIY KIRITMALARNI ROSSIYADA O'RGANILISHI	369-372
<i>Nuriddinova Huriyat Baxtiyorovna</i> TOPISHMOQLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	373-376

Mamadiyeva Hilola

TAOM NOMLARINING TARJIMA JARAYONIDA MADANIY TAFOVUTLARNING

TA'SIRI 377-384

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Abdullayeva Nodira Odil qizi

OILAVIY (MAISHIY) ZO'RAVONLIK OMILLARI MAJMUASI 385-393

Jo'raqulov Javohir Musoqul o'g'li

TOVLAMACHILIK JINOYATINI AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN

FOYDALANIB SODIR ETISH AMALIYOTI: MUAMMO VA YECHIMLAR 394-399

Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li

YER OSTI SUVLARINI MUHOFAZA QILISH VA ULARDAN FOYDALANISHNING

PREDMETI VA USULLARI 400-407

Утебаев Саламат, Калбаева Эльдора

ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЕ

ХУЛИГАНИЯ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 408-413

Nuriddinov Ismoil O'lmas o'g'li

BURHONUDDIN MARG'INONIYNING "HIDOYA" ASARIDA JINOYAT VA JAZO

MUVOZANATIGA OID AYRIM MASALALAR 414-420

Jabbarova Yulduz Ibrohim qizi

SUN'IY INTELLEKTNING NOTO'G'RI XULOSALARI (GALLYUTSINATSIYALAR):

MOHIYATI, SABABLARI VA HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ZARURATI 421-432

Burxonov Shahzod Burxon o'g'li

XALQARO MEHNAT STANDARTLARI VA MEHNAT SHAROITLARINI

TARTIBGA SOLISH 433-438

Avezov Umidjon Toshpulatovich

O'ZBEKISTONDA KASABA UYUSHMALARI FAOLIYATINING RIVOJLANISH

BOSQICHLARI TAHLILI 439-446

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Максудов Улугбек Курбанович

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОСТИ

СТУДЕНТОВ В ИННОВАЦИОННЫХ И СТАРТАП-ПРОЕКТАХ

В УСЛОВИЯХ МИРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 447-453

Lutfillayev Maxmud, Egamberdiyeva Feruza

SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI, TARIXI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI 454-458

Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich

O'QUV FAOLIYATI TAMOIYILLARIDA INTEGRATIV VA SINERGETIK YONDASHUVLAR 459-463

Jamolova Gulbadanbegim, Muhammadiyeva Elmera

TALABALARDA TAHLILIIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK

ASOSLARI 464-468

Mamajanov Raxmatilla Yakubjanovich

TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN KOMPLEKS

FOYDALANISHNING METODIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 469-478

<i>Ishonkulov Ashraf Kurbonkulovich</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA TA'LIM JARAYONIDA INFORMAL TA'LIM YONDASHUVDAN FOYDALANISH ZAMONAVIY PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	479-484
<i>Esboganova Baxit Daribayevna</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARGA AMALIY MASHG'ULOTLAR OLIB BORISH METODIKASI	485-490
<i>Kamalova Dilnavoz, Amurillayeva Munira</i> TEKNOLOGIYA DARSLARINI O'TISHDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI	491-495
<i>Абдуллаева Дилдора Улугбековна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ	496-503
<i>Xamidova Zaynura Ramazonovna</i> STEAM TA'LIM TEKNOLOGIYASINING TA'LIM JARAYONIDA QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHIDA PEDAGOGIK MUAMMOLAR	504-508
<i>Mustayeva Guldora, Mustayeva Guliston</i> SCIENTIFIC FOUNDATIONS OF REFLECTION MECHANISMS IN PEDAGOGICAL ACTIVITY	509-514
<i>Avazova Munisa</i> TA'LIM DIZAYNIDA O'QUVCHILARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISH: GAMIFIKATSIYA VA INTERAKTIV METODLARNING TA'SIRI	515-517
<i>Abdullayeva Mohigul, Fazlitdinov Muhammadali</i> SUN'IY INTELLEKT VA AXBOROT TEKNOLOGIYALARINING XXI ASRDAGI ROLI HAMDA ULARNING TURLI SOHALARGA TA'SIRINI O'RGANISH	518-521
<i>Urinova Dilbar Abdusamat qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM FAOLIYATINI MODERNIZATSIYA QILISHDA TARBIYACHILARNING OTA-ONALAR BILAN ISHLASHINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI	522-526
<i>Turdaliyeva Qizlarxon Ilhomjon qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI O'QITISHNING FUNKSIONAL YONDASHUV METODLARI	527-532
<i>Baratov Jo'raqo'zi Shukurjon o'g'li</i> BO'LAJAK MUHANDISLARNI TAYYORLASHDA AMALIY MASHG'ULOTLARDA NOSTANDART TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISH METODIKASI	533-539
<i>Suvanova Gulbaxor Baxromovna</i> KO'P MILLATLI MAKTABLARDA MADANIYATLARARO KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR	540-543
<i>Qarshiyeva Muborak, Karshiyev Jaxongir</i> BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING LINGVISTIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH ORQALI XALQARO BAHOLASH DASTURLARI (PIRLS)GA TAYYORLASH USULLARI	544-547
<i>Djurayeva Nargis Narkulovna</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASIDA O'QUVCHILARDA NAFOSAT TARBIYASINING O'RNI	548-552

<i>Otabayev Iskandar Abdug'aniyevich</i>	
KREDIT-MODUL TIZIMI ORQALI O'QUV REJALARINI ISHLAB CHIQISH VA ULARNI AMALIY TATBIQ ETISH BOSQICHLARI	553-562
<i>Bozorov Zokir, Ravshanova O'g'ilshod</i>	
BO'LAJAK MATEMATIKA FAN O'QITUVCHILARINING PLANIMETRIYA BO'YICHA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA TALABALAR MUSTAQIL ISHLARINING ROLI	563-568

Received: 15 April 2025

Accepted: 1 May 2025

Published: 10 May 2025

Article / Original Paper

THE INFLUENCE OF CULTURAL DIFFERENCES IN THE TRANSLATION OF DISH NAMES

Mamadiyorova Hilola Erkiyor kizi

Chirchik State Pedagogical University

Faculty of Tourism

Master's student and teacher of the German language department

Scientific supervisor: PhD Z.I.Sanakulov

Abstract. The article describes the role of Uzbek and German dish names in their respective cultures and the influence of cultural differences in the process of their translation. It also provides examples of translations of Uzbek and German dishes.

Keywords: culture, Schweinebraten, Weißwurst, norin, qovurdoq, descriptive translation, geschnittene Teig- und Fleischrolle, Sauerbraten, palov.

TAOM NOMLARINING TARJIMA JARAYONIDA MADANIY TAFOVUTLARNING TA'SIRI

Mamadiyorova Hilola

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Turizm fakulteti

Nemis tili kafedrası magistranti va o'qituvchisi

E-mail: mamadiyorovahilola@gmail.com

Ilmiy rahbar: f.f.f.d. (PhD) Z.I.Sanakulov

Annotatsiya. Maqolada o'zbek va nemis taom nomlarining madaniyatda tutgan o'rni, ularning tarjima jarayonida madaniy tafovutlarning ta'siri haqida yoritilgan. Shuningdek o'zbek va nemis taomlarning tarjimalariga misollar keltirilgan.

Kalit so'zlar: madaniyat, "Schweinebraten", "Weißwurst", norin, qovurdoq, deskriptiv tarjima, "geschnittene Teig- und Fleischrolle", "Sauerbraten", palov.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I5Y2025N63>

KIRISH. Har bir millatning oshxonasi — uning madaniyati va tarixining ajralmas qismi bo'lib, taom nomlari tarjimasida madaniy tafovutlar muhim rol o'ynaydi. Taom nomlarini tarjima qilishda asosiy muammo — har ikkala xalqning milliy-madaniy urf-odatlarini, ovqatlanish madaniyati va tarixiy an'analari orasidagi farqlardan kelib chiqadi. Nemis tilidagi taomlar ko'pincha go'sht, non mahsulotlari va pivo madaniyati bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek taomlari ko'proq guruch, sabzavot va ziravorlardan foydalangan holda tayyorlanadi. Shu sababli har bir til va madaniyat o'z taomlariga xos termin va ifodalarni shakllantirgan. Milliy taomlar har bir xalqning madaniy qadriyatlari, urf-odatlarini va tarixiy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq. Shuning uchun taom nomlari tarjimasida lingvistik ko'nikmalar bilan bir qatorda, madaniyatlararo tafovutlarni chuqur tahlil qilish zarurati tug'iladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR. Har bir xalqning oshxonasi uning o'ziga xos mentaliteti, hayot tarzi, iqlim sharoiti va tarixiy an'analari mahsuli bo'lganligi sababli, taom nomlari ko'pincha faqat lingvistik vositalar bilan emas, balki madaniy kontekst bilan ham izohlab beriladi. Nemis va o'zbek milliy taomlari misolida bu tafovutlar yanada yorqinroq namoyon bo'ladi.

Misollar:

- Nemischa: *Schweinebraten* — «cho'chqa go'shti qovurmasi». O'zbek madaniyatida cho'chqa go'shti ishlatilmagani uchun to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilishda madaniy moslik yo'qoladi.
- *Weißwurst* — oq kolbasa, an'anaviy Bavariya taomi. Bu taomni o'zbek tiliga shunchaki oq kolbasa deb tarjima qilish oqibatida u o'z milliyligi hamda an'anaviyligini yo'qotadi.
- O'zbekcha: *Norin* — sovuq holda beriladigan nozik kesilgan go'sht va ugra aralashmasi. Bunday taom nemis oshxonasida mavjud emas, shuning uchun tavsifiy tarjima (deskriptiv tarjima) zarur.
- *Qovurdoq* — mayda to'g'ralgan go'sht va piyoz (ba'zan kartoshka ham) qovurmasi. Uni nemis tilida aynan nomidan yetarli darajada tushunarli bo'lmagani uchun faqat kerakli masalliqdori va tayyorlanish jarayoni bilan emas, balki qachon va qanday marosimlarda tanovul qilinishini aytish orqali taomning madaniyligini saqlagan holda boshqa tilga tarjima qilish mumkin.

Nemis va o'zbek oshxonalarini solishtirganda, taomlarga bo'lgan yondashuv va tayyorlash texnikalarida sezilarli tafovutlar ko'zga tashlanadi. Bu esa tarjima jarayonida alohida yondashuvni talab etadi. Taom nomlarining tarjimasiga madaniy tafovutlarning ta'siri, birinchi navbatda, har bir xalqning ovqatlanish madaniyati va taom tayyorlash uslublarining farqidan kelib chiqadi. Masalan, o'zbek milliy taomlari ko'pincha sovrinli taomlar (masalan, palov) asosida qurilgan bo'lsa, nemis oshxonasida go'sht mahsulotlari, kolbasa va turli nonushta shakllari asosiy o'rinni egallaydi. Bu farq, o'z navbatida, taom nomlarining tarjimasida turli yondashuvlarni talab etadi.

Misol uchun, o'zbek taomi **“norin”** — ingichka qilib kesilgan xamir va go'sht aralashmasidan tayyorlanadigan an'anaviy taom. Nemis tiliga so'zma-so'z tarjima qilinganida, bu taomning to'liq mazmuni va madaniy mohiyati yetkazilmaydi. Agar **norin** so'zini **“geschnittene Teig- und Fleischrolle”** (kesilgan xamir va go'sht aralashmasi) deb tarjima qilsak, taomning o'ziga xosligi yo'qoladi. Shu bois, norin uchun tavsifiy tarjima va qisqa madaniy izoh berish eng maqbul variant hisoblanadi:

„Norin“ – dünn geschnittene Teigstreifen mit gekochtem Fleisch, ein traditionelles Gericht der usbekischen Küche.

Xuddi shunday, nemis oshxonasiga oid **“Weißwurst”** (oq kolbasa) taomini o'zbek tiliga tarjima qilishda ham madaniy tafovutlarni inobatga olish zarur. So'zma-so'z “oq kolbasa” deyish mumkin, lekin Weißwurstning Bavyera madaniyatida tutgan o'rni, an'anaviy tarzda pishirish usuli va maxsus ta'bga ega bo'lishi oddiy tarjima orqali yetarlicha aks ettirilmaydi. Shuning uchun, “oq kolbasa” deb tarjima qilingandan so'ng, qisqa madaniy izoh kiritish tavsiya etiladi:

Weißwurst – Bavariya an'anaviy oshxonasiga mansub, yumshoq ta'mli maxsus kolbasa turi.

Madaniy tafovutlarning yana bir ko‘rinishi — diniy va ijtimoiy qadriyatlarda namoyon bo‘ladi. O‘zbek taomlarining ko‘pchiligi Halol tamoyillari asosida tayyorlanadi: ya’ni cho‘chqa go‘шти, alkogolli ichimliklar ishlatilmaydi. Nemis oshxonasida esa, aksincha, cho‘chqa go‘шти va pivo ko‘p taomlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Masalan, **“Schweinebraten”** (qovurilgan cho‘chqa go‘шти) taomini o‘zbek tiliga tarjima qilganda, diniy va madaniy omillarni hisobga olib, ehtiyotkorlik bilan yondashish talab etiladi. Bunday taomni o‘zbek auditoriyasi uchun tarjima qilganda, madaniy sezgirlik tamoyiliga amal qilib, ta’rif kiritish yoki uni tushuntirish orqali yetkazish kerak bo‘ladi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, taom nomlarini tarjima qilishda har doim quyidagi savollarni o‘z oldimizga qo‘yish lozim:

- Bu taom boshqa madaniyatda mavjudmi?
- Taomning asosiy tarkibi va tayyorlanish uslubi nimadan iborat?
- Taom diniy yoki ijtimoiy jihatdan sezgirlikka ega emasmi?

Agar tarjimon bu omillarni hisobga olmasa, u holda tarjima qilingan matn madaniy noaniqliklar yoki tushunmovchiliklarga sabab bo‘lishi mumkin.

Madaniy tafovutlar shuningdek taomning iste’mol qilinish uslubi va marosimlari bilan ham bog‘liq. Masalan, o‘zbeklarda palov nafaqat oddiy ovqat, balki marosimiy taom sifatida (to‘y, hayit, aza) iste’mol qilinadi. Nemis oshxonasida esa “Sauerbraten” (sirlangan mol go‘шти) ko‘proq maxsus bayramlar uchun tayyorlanadi, biroq u umumiy ko‘ngilxushliklarda ham ko‘p uchraydi. Tarjimada bunday madaniy fonni yetkazish uchun oddiy ta’rif yetarli emas, balki madaniy kontekstni ham izohlash kerak bo‘ladi.

Nemis va o‘zbek tillaridagi taom nomlari tarjimasi turlari

O‘zbek taomi	Nemis tiliga tarjimasi	Tarjima tavsiyasi
Norin	Geschnittene Teig-Fleischstreifen	Tavsifiy tarjima va izoh kerak
Chuchvara	Teigtaschen mit Fleischfüllung (Manti)	Tavsifiy va ekvivalent
Palov	Pilaw / usbekischer Reisgericht	Tavsifiy + madaniy sharh
Shashlik	Schaschlik / Fleischspieß	Ekvivalent mavjud
Nemis taomi	O‘zbek tiliga tarjimasi	Tarjima tavsiyasi
Weißwurst	Oq kolbasa (Bavariya taomi)	Tavsifiy tarjima
Sauerbraten	Sirlangan mol go‘шти	Tavsifiy tarjima
Kartoffelsalat	Kartoshkadan tayyorlangan salat	Tavsifiy tarjima
Schweinebraten	Cho‘chqa go‘шти qovurmasi	Tavsifiy + madaniy sharh

Taom nomlarini to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilishdagi xatolar. Tarjima amaliyotida ko‘plab holatlarda so‘zma-so‘z yondashuv qo‘llaniladi, ammo taom nomlari tarjimasida bu usul ko‘plab xatolarga olib kelishi mumkin.

Ba’zan tarjimonlar taom nomlarini bevosita so‘zma-so‘z tarjima qilishadi. Bu esa ma’no buzilishiga, hatto kulgili yoki noto‘g‘ri tushunishga olib keladi. To‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilish faqat umumiy ma’lumot beruvchi va xalqaro tanilgan taomlar uchun mos keladi.

Tarjima amaliyotida so‘zma-so‘z yoki to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima usuli ko‘plab hollarda qulay yechim sifatida qo‘llaniladi. Ammo taom nomlarini tarjima qilishda bu usul har doim ham

maqsadga muvofiq natija bermaydi. Chunki taomlar faqatgina ovqat sifatida emas, balki madaniyatning, tarixiy an'analarning, milliy qadriyatlarning ifodasi sifatida ham namoyon bo'ladi. Shu bois, to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilishda yuzaga keladigan xatoliklar va ularning madaniy-kommunikativ oqibatlarini tahlil qilish muhimdir.

Misollar:

- Nemischa: *Kartoffelsalat* — “kartoshka salati”. Buni to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish mumkin, chunki o'zbek tilida ham *kartoshka salati* mavjud.
- O'zbekcha: *Chuchvara* — agar to'g'ridan-to'g'ri *dumpling* sifatida tarjima qilinsa, ingliz tiliga yaqinlashadi, biroq nemis tilida *Maultaschen* atamasi mos kelishi mumkin.

To'g'ridan-to'g'ri tarjima qilishdagi xatoliklar va ularning oqibatlari

- So'zma-so'z tarjima va uning kamchiliklari.
- Kontekst va madaniy farqlarni hisobga olmagan tarjimalar misollari.
-

To'g'ridan-to'g'ri tarjima xatolari:

Nemis taomlari:

- *Leberknödel* — jigardan tayyorlangan knedliklar (to'g'ridan-to'g'ri “jigar dumaloq” deyilsa, g'alati eshtiladi).
- *Rote Grütze* — qizil mevalardan tayyorlangan shirinlik.

O'zbek taomlari:

- *Qatlama* — qatlam-qatlam xamir.
- *Osh* — faqat “pilaf” yoki “plov” deb to'g'ri ifodalansa yaxshi, “rice” deb tarjima qilish noto'g'ri bo'ladi.

To'g'ridan-to'g'ri tarjimaning eng katta kamchiligi — bu taom nomining asl mazmunini, uning tayyorlanish usuli va madaniy kontekstini yo'qotish xavfidir. So'zma-so'z tarjima qilingan taom nomi ko'pincha o'quvchiga begona, tushunarsiz yoki hatto g'alati ko'rinishi mumkin. Taomlarning o'ziga xos tarkibi va tayyorlanish usuli so'zma-so'z tarjima orqali yetarlicha aks ettirilmasligi mumkin.

Misol uchun, o'zbek oshxonasidagi mashhur taom “**sho'rva**” (qaynagan sho'rva) so'zini nemis tiliga to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinsa — “**(Gekochte) Suppe**” (sho'rva) degan ma'noni anglatadi. Biroq bu tarjima na sho'rvaning o'ziga xos tayyorlanish usulini, na uning maxsus lazzatini ifodalaydi. Nemis tilida “Salzige Suppe” atamasi odatiy, xatolik bilan sho'r qilingan sho'rva sifatida qabul qilinadi va aslida sho'rva kabi o'zbekona an'anaviy taomni anglatmaydi.

Xuddi shunday, nemis oshxonasiga xos “**Leberknödel**” (jigarli dumaloq(lar)) taomini o'zbek tiliga so'zma-so'z “jigarli qotirma” yoki “jigar dumalasi” sifatida tarjima qilish taom haqidagi noto'g'ri tasavvur uyg'otishi mumkin. O'zbek tilida “jigarli dumaloq” degan ta'rif aniq ma'no bermaydi va uni maxsus izoh bilan tavsiflash zarur bo'ladi:

Leberknödel — qaynagan suvda yoki bulyonda pishirilgan, maydalanib aralashtirilgan jigar va non bo'laklaridan tayyorlangan dumaloq shaklli taom.

To'g'ridan-to'g'ri tarjimada uchraydigan asosiy xatoliklar quyidagilar:

1. Semantik buzilish:

Asl taom nomining ma'no mazmuni tarjimada yo'qoladi yoki o'zgaradi.
→ Masalan: “Chuchvara” → “Teigtaschen” (xamir cho'ntaklari) — faqat shaklini ifodalaydi, lekin taomning an'anaviy mazmunini bermaydi.

2. Madaniy kontekstni inkor etish:

Taomning qaysi marosimda, qanday sharoitda iste'mol qilinishi haqida ma'lumot bermaslik.

→ Masalan: "Palov" → "Reisgericht" (guruch taomi) deyish — palovning marosimiy, milliy ahamiyatini yo'qotadi.

3. Stilistik xatoliklar:

Tarjima qilingan nom estetik yoki fonetik jihatdan noqulay eshitiladi.

→ Masalan: "Qazi" (ot go'shtidan tayyorlangan kolbasa) → "Pferdewurst" (ot kolbasasi) — bu tarjima g'alati va hatto salbiy taassurot uyg'otishi mumkin.

4. Notabiiylik:

So'zma-so'z tarjima o'quvchi uchun tabiiy emas, tushunarsiz bo'lib ko'rinadi.

→ Masalan: "Mastava" → "Reissuppe mit Fleisch und Gemüse" (guruch, go'sht va sabzavotdan tayyorlangan sho'rva) — juda murakkab va to'liq ifoda bo'lib ketadi.

Nemis va o'zbek tillaridagi taom nomlari tarjimasi tahliliy misollari

Asl taom nomi	To'g'ridan-to'g'ri tarjima	Kamchiligi
Chuchvara	Teigtaschen	Madaniy va tayyorlash usuli yitmaydi
Palov	Reisgericht	Marosimiy va madaniy ahamiyat yo'qoladi
Qazi	Pferdewurst	Salbiy konnotatsiya
Sho'rva	Suppe	Noaniqlik va xatolik
Nemis taom nomi	To'g'ridan-to'g'ri tarjima	Kamchiligi
Leberknödel	Jigarli dumaloq(lar)	Noaniq va g'alati
Weißwurst	Oq kolbasa	Kontekst yetishmaydi
Sauerkraut	Nordon karam	Taomning an'anaviy tayyorlash usuli yitmaydi
Schwarzwälder Kirschtorte	Qora o'rmon gilos torti	Madaniy qadriyatlar va retsept tafsilotlari yo'qoladi

Tarjima nazariyachilari, xususan, Newmark o'z asarida so'zma-so'z tarjima va semantik moslik muammolarini keng tahlil qilgan. Ularning ta'kidlashicha, har bir tarjimada asosiy maqsad — manba tilidagi matnning ma'nosini va uning madaniy fonini saqlashdir. Xususan, taom nomlari tarjimasida to'g'ridan-to'g'ri tarjima nafaqat lingvistik, balki madaniy va psixologik nuqtai nazardan ham nojo'ya taassurot qoldirishi mumkin [4].

Bundan tashqari, House kommunikativ tarjima va madaniy moslashuvni birlashtirgan modelda aynan madaniy xatoliklarni oldini olish uchun moslashuv strategiyalarini ishlab chiqishni tavsiya qiladi [2.].

To'g'ridan-to'g'ri tarjima orqali yuzaga keladigan asosiy oqibatlar quyidagilar:

- **Noto'g'ri tasavvurlar:** O'quvchi taom haqida noto'g'ri, salbiy yoki noaniq tasavvur hosil qiladi.
- **Madaniy begonalashuv:** O'quvchi o'zini tarjima qilingan matndan begona his qiladi.

- **Kommunikativ uzilish:** Tarjima asosiy maqsad — o‘zaro tushunishni ta’minlash vazifasini bajara olmaydi.

Shu bois, tarjimada har doim taomning **kulturologik** mazmunini ham inobatga olish shart.

Taom nomlari har bir xalqning milliy madaniyati, tarixiy rivojlanishi va ijtimoiy hayot tarzining yorqin in’ikosi sifatida til tizimida alohida o‘rin egallaydi. Ularning shakllanishi va rivojlanishi jarayonida lingvistik va ekstralingvistik omillar uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Lingvistik jihatdan taom nomlari, bir tomondan, semantik, morfologik va sintaktik xususiyatlarga ega bo‘lsa, ikkinchi tomondan, ular madaniy semantika bilan boyitilgan maxsus leksik qatlamni tashkil etadi [6; 23-b.]. O‘zbek va nemis tillari misolida taom nomlarining shakllanish usullari o‘zaro farqlanadi: o‘zbek tilida ko‘proq semantik jihatdan soddalashtirilgan, lekin madaniy jihatdan boy ifodalar — masalan, “osh”, “sho‘rva”, “norin” — mavjud bo‘lsa, nemis tilida tarkibiy qismlar va tayyorlash usuli haqida aniqroq ma’lumot beruvchi murakkab qo‘shma so‘zlar, masalan, „Kartoffelsalat“ (kartoshkali salat) yoki „Schwarzwälder Kirschtorte“ (Qora o‘rmon giloli tort) keng tarqalgan. Morfologik nuqtai nazardan nemis tilida qo‘shma so‘z yasash imkoniyatlari juda kuchli bo‘lib [7; 56-b.], bu til taom nomlarini yuqori darajada modifikatsiya qilish imkonini beradi. Ayni vaqtda, o‘zbek tilidagi taom nomlarida ko‘pincha etimologik ildizlar va tarixiy kontekst muhim rol o‘ynaydi; masalan, “sumalak” qadimgi bahorgi marosimlarga mansub taom bo‘lib, Navro‘z bayrami bilan chambarchas bog‘liq [8; 36-b.]. Madaniy nuqtai nazardan taom nomlari diniy e’tiqod, ijtimoiy qatlamlashuv va tarixiy an’analarni o‘zida aks ettiradi: o‘zbek taomlarida musulmon an’analarga mos kelgan holda cho‘chqa go’shti ishlatilmaydi, nemis taomlarida esa cho‘chqa go’shtiga asoslangan ko‘plab klassik retseptlar mavjud („Schweinebraten“, „Bratwurst“ va boshqalar) [9; 85-b.]. Bayram taomlari milliy madaniyatda muhim ramziy ma’noga ega: o‘zbek tilida “sumalak” sabr-toqat va tabiiy mo’jizani ifodalasa, nemis tilida „Stollen“ yoki „Weihnachtsgans“ (Rojdestvo g‘ozi) diniy va oilaviy qadriyatlarning ifodasi sifatida qabul qilinadi [10; 42-b.]. Shuningdek, har ikki madaniyatda taom nomlari milliy identitetning ajralmas qismi bo‘lib, xalqaro miqyosda milliy brend sifatida namoyon bo‘ladi: Germaniyani “Bratwurst” va “Sauerkraut” kabi taomlarsiz tasavvur etish qiyin bo‘lsa, O‘zbekistonning “palov”, “somsa” va “norin” kabi taomlari ham xalqaro maydonda milliy tan olinuvchanlik ramziga aylangan [11; 25-b.]. Shunday qilib, taom nomlarini lingvistik va madaniy tahlil qilish nafaqat tilshunoslik uchun, balki madaniy antropologiya, sotsiologiya va tarjimashunoslik kabi ko‘plab ilmiy sohalar uchun ham muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi, chunki ular madaniyatlararo muloqot va o‘zaro tushunishni rivojlantirishda asosiy vositalardan biridir [12; 112-b.].

Zamonaviy va an’anaviy taom nomlarining qiyosiy tahlili nemis va o‘zbek tillarida oshxona madaniyatining o‘zgarishini va globalizatsiya jarayonida til va madaniyat o‘zaro ta’sirini ko‘rsatadi. An’anaviy taom nomlari, odatda, mahalliy mahsulotlar, qadimiy tayyorlash usullari va madaniy rituallar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, o‘z zamonasida xalqning kundalik hayotini, iqlim sharoitlarini va diniy e’tiqodlarini aks ettirgan. O‘zbek tilida “norin”, “mastava”, “halim”, “sumalak” kabi taom nomlari qadimiy xalq an’analari va marosimlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lsa, nemis tilida „Sauerkraut“, „Bratwurst“, „Schweinshaxe“ kabi an’anaviy taomlar Germaniyaning agrar jamiyatiga xos oziqlanish uslublarini ifodalaydi [13; 137-b.]. Bu taom nomlari o‘z ichiga faqat ma’lum bir tayyorlash usulini emas, balki an’anaviy mehnat turlari

(masalan, dehqonchilik, chorvachilik) va diniy-madaniy normalarni ham qamrab oladi. Zamonaviy taom nomlari esa ko'proq xalqaro tendensiyalar va global gastronomik ta'sirlar natijasida shakllangan bo'lib, inglizcha terminlar va global ovqatlanish madaniyatining tilga kirib kelgan unsurlarini o'zida mujassam etadi; masalan, o'zbek tilida "burger", "hot-dog", "pizza", "sushi" kabi zamonaviy taom nomlari keng tarqalgan, nemis tilida esa „Hamburger“, „Currywurst“, „Döner“ kabi atamalar kundalik nutqning ajralmas qismiga aylangan. Lingvistik jihatdan, an'anaviy taom nomlari ko'pincha asli o'z tilining ichki resurslari asosida yaratilgan bo'lsa, zamonaviy taom nomlari ko'pincha so'zlashuv tiliga moslashgan xorijiy so'zlardan iborat bo'lib, adaptatsiya va fonetik modifikatsiya jarayoniga duchor bo'lgan [14; 98-b.]. Madaniy nuqtai nazardan esa, an'anaviy taom nomlari o'z madaniyatini saqlash va milliy identitetni mustahkamlashga xizmat qilsa, zamonaviy taom nomlari madaniy ochiqlik va global iste'mol madaniyatining ko'rsatkichiga aylangan. Masalan, "osh" va "palov" o'zbek xalqi uchun nafaqat oziq-ovqat, balki jamiyatlardagi birdamlik, mehmondo'stlik va bayramona ruh timsoli bo'lsa [11], nemis tilida „Weihnachtsplätzchen“ (Rojdestvo pechenyesi) an'anasi oilaviy birlik va diniy bayramlarni aks ettiradi [15; 46-b.]. Shu bilan birga, zamonaviy taom nomlari global kommunikatsiyaning qulayligini ta'minlagani bilan birga, ba'zan madaniy identitetning susayishiga ham olib kelishi mumkin.

XULOSA. Yuqoridagi tahlillardan ko'rinib turibdiki, taom nomlarini tarjima qilish jarayonida madaniy tafovutlar alohida e'tibor talab etadi. Har bir madaniyatning o'ziga xos oshxonasi mavjud bo'lganligi sababli, so'zma-so'z tarjimalar aksariyat hollarda yetarlicha to'g'ri natija bermaydi. To'g'ri va samarali tarjima uchun madaniy tafovutlarni o'rganish, tavsifiy yoki izohli tarjima strategiyalaridan foydalanish, shuningdek, madaniyatlararo sezgirlikni saqlash zarur. Shu tariqa, nemis va o'zbek taom nomlarining tarjimasida ham lingvistik, ham madaniy yondashuvni uyg'unlashtirish eng maqbul natija beradi. Tarjima jarayonida milliy madaniyatning o'ziga xosligini hisobga olish zarur. To'g'ridan-to'g'ri tarjimadan ko'ra, izohli yoki tavsifiy tarjima usullari ko'proq mos keladi. Nemis taomlari ko'pincha cho'chqa go'shtidan tayyorlanadi, bu esa o'zbek madaniyatida nojoiz.

Bundan tashqari, taom nomlarini to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish ko'pincha ma'no va madaniy kontekstni yetkazishdagi jiddiy xatolarga olib keladi. Shuning uchun taom tarjimasida madaniy moslashuv, tavsifiy tarjima va zarur hollarda izohli tarjima strategiyalaridan foydalanish eng maqbul yondashuv hisoblanadi. Tarjimon har bir taom nomiga faqatgina lingvistik vosita sifatida emas, balki madaniyat ifodasi sifatida qarashi zarur. Shunday qilingandagina, tarjima nafaqat so'z darajasida, balki ma'no va ruh darajasida ham mukammal bo'ladi. So'zma-so'z tarjimalar madaniy va semantik xatoliklarga olib keladi, shuning uchun tarjima jarayonida o'xshashlik va kontekstga e'tibor berish zarur. Faqat ayrim umumlashgan taom nomlarigina to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinishi kerak, aks holda, madaniy ma'lumot va kontekstni e'tiborga olgan holda tarjima usullari tanlanishi lozim. Shunday qilib, madaniy tafovutlarni inobatga olgan holda qilingan tarjimalar, taom nomlarining ma'no va mazmunini saqlab qolishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. –Tübingen: De Gruyter, 1995. –B.145.
2. House, J. *Translation as Communication across Languages and Cultures*. London: Routledge, 2015. –B.84.

3. House, J. *Translation*. London: Oxford University Press, 2009. –B.127.
4. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. New Jersey: Prentice Hall, 1988. –B.93.
5. Toury, G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins, 1995.
6. Köhler, P. *Lexikologie der deutschen Sprache*. – Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2005. — S.23
7. Helbig, G., & Buscha, J. *Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. – Stuttgart: Langenscheidt, 2001. –S.56.
8. Nazarova, Sh. *Madaniy lingvistika asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2015. –B.36
9. Wierzbicka, A. *Understanding Cultures Through Their Key Words*. New York: Oxford University Press, 1997. –S.85.
10. Röhrich, L. *Märchen und Wirklichkeit*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1973. –S.42.
11. Sharipov, I. *O'zbek tilida taom nomlarining leksik-semantik xususiyatlari*. Toshkent: Fan, 2012. –B. 25
12. Kryukov, M.Yu. *Yazyk i kultura: Teoreticheskie i prakticheskie aspekty*. Moskva: Lenand, 2018. –B.112.
13. Clyne, M. *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1992. –B.137.
14. Crystal, D. *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – B.98.
15. Röhrich, L. *Märchen und Wirklichkeit*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1973. –B.46.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).